

Mottagare

Tekniska nämnden

SGU:s förslag till reviderad detaljavgränsning för riksintresset Filehajdar**Förslag till beslut**

- Tekniska nämnden rekommenderar regionstyrelsen, i egenskap av VA-huvudman, att avstyrka föreslagen utvidgning av riksintresset för Filehajdar i de delar som kommer i konflikt med vattenskyddet för området Tingstäde träsk och i det utpekade riksintresset för Visby dricksvattenanläggningar.
- Beslutet förklaras omedelbart justerat och skickas till Regionstyrelsen.

Sammanfattning

Sveriges geologiska undersökning (SGU) arbetar med en översyn och revidering av detaljavgränsningen för riksintresseanspråket Filehajdar vid Slite. Region Gotland har beretts möjlighet att inkomma med synpunkter på förslaget, ursprungligen senast 3 juni men efter begäran om anstånd, senast 20 juni. Regionstyrelseförvaltningen, samhällsbyggnadsförvaltningen och teknikförvaltningen har tillsammans arbetat fram ett yttrande (bilaga 1) som föreslås inges till SGU som Region Gotlands synpunkter i ärendet. Yttrandet behandlas i tekniska nämnden 17 juni och i regionstyrelsen 18 juni, varefter det expedieras till SGU.

Kalkstensfyndigheten i Slite (kalkstenstäckerna Filehajdar och Västra brottet) pekades 1994 ut som riksintresse. Idag finns ny geologisk information tillgänglig för ett nytt område lokaliserat i anslutning till kalkstensbrottet Filehajdar och en ny tillståndsansökan för en långsiktig försörjning av kalksten och mörgel för cement har lämnats in till domstol. Denna kombination har gjort att SGU har beslutat att prioritera översynen av detaljavgränsningarna av kalkstensbrotten i Slite.

De kriterier, på vilka SGU grundar ett beslut att utpeka och detaljavgränsa ett område med en fyndighet av ett ämne eller material som riksintresse, är:

- Ämnet eller materialet har stor betydelse för samhällets behov.
- Ämnet eller materialet har särskilt värdefulla egenskaper.
- Området innehållande fyndigheten av det värdefulla ämnet eller materialet är väl avgränsat, undersökt och dokumenterat.

Alla ovanstående kriterier ska vara uppfyllda för ett riksintresseanspråk enligt 3 kap. 7 § Miljöbalken. I ljuset av dagens geopolitiska läge är det också viktigt att påminna om att det första kriteriet även omfattar samhällets

försörjningsberedskap. SGU:s bedömning är att kalkstensfyndigheten i Slite fortsatt uppfyller uppsatta kriterier för ett riksintresseanspråk genom att:

1. Kalksten och mägersten för tillverkning av cement är en viktig råvara för hela byggsektorn i Sverige.
2. Idag finns inga möjligheter att helt ersätta cement som bindemedel i betong. För överskådlig tid framöver är byggsektorn beroende av cement från Slite.
3. Berggrunden runt Slite och på Gotland är mycket väl undersökt vid ett flertal tillfällen, både i form av prospekteringsinsatser av verksamhetsutövare och av SGU via geologiska och geofysiska undersökningar.

Befintligt riksintresseanspråk omfattar ca 650 ha och föreslagen utökning innebär att en yta om ytterligare cirka 50% läggs till, totalt därmed cirka 1 000 ha. Det föreslagna riksintresseområdet inkluderar förutom den befintliga kalkstenstakten Filehajdar, även ett område utanför befintlig täkt där prospekteringsborrning och geofysiska undersökningar genomförts som en del i den tillståndsansökan för utökad kalkbrytning som Heidelberg Materials Cement Sverige AB lämnat in.

SGU påpekar att det vid arbetet med en ny detaljavgränsning endast tas hänsyn till geologisk information och att en avvägning mot andra riksintressen görs av domstol vid förändrad markanvändning.

Bedömning

Ett reviderat större riksintresseanspråk för kalksten innebär inte automatiskt att hela området kommer att tas i anspråk för utvinning, detta avgörs vid en tillståndsprövning i domstol där en avvägning mot andra riksintressen sker. Däremot finns det anledning att tro att ett beslut om ett mer omfattande riksintresseanspråk för kalksten, stärker möjligheten för en aktör att erhålla tillstånd för utökad brytning av fyndigheten.

Mot föreslaget utökade riksintresse för kalksten står Gotlands behov av att fortsatt kunna producera tillräcklig mängd dricksvatten av god kvalitet och att en dessa möjligheter inte försämras över tid. Med anledning av detta avgränsar Region Gotland sitt remissyttrande till att behandla frågan utifrån de allmänna intressena dricksvatten och grundvatten. Särskilt viktigt blir detta mot bakgrund av att den närliggande kommunala vattentakten Dyhagen i Sliteområdet riskerar att påverkas negativt som ett resultat av fortsatt täktverksamhet.

Västra delen av befintligt riksintresseanspråk ligger inom sekundärt vattenskyddsområde för Tingstädeträsk ytvattentäkt och östra delen ligger inom primärt vattenskyddsområde för Slite grundvattentäkt (se bilagd karta). Föreslagen utökning av riksintresset innebär att ytterligare anspråk görs i västra delen inom Tingstäde träsk vattenskyddsområde, både inom sekundärt och primärt vattenskyddsområde. Enligt beslutade föreskrifter för Tingstäde vattentäkt gäller inom primär/inre zon att täktverksamhet inte får etableras. Befintlig täktverksamhet får inte ske till lägre nivå än tre meter över högsta

naturliga grundvattennivån. Inom sekundär/ytte skyddszon gäller att täktverksamhet får ske enligt tillstånd, men på sådant sätt att grundvatten inte bortledes om det kan tillgodogöras för vattenförsörjningsändamål. Föreskrifterna för vattenskyddsområdet kan således innebära en begränsning i möjligheten att nyttja riksintresseanspråket för kalkstensbrytning.

Vattenskyddsområdet omfattar i princip hela avrinningsområdet för Tingstäde träsk. En brytning inom vattenskyddsområdet skulle därmed innebära att tillrinningen till Tingstäde träsk riskerar att minska. Risk finns även att brytning närmare ytvattentäkten med tillhörande avvattning kan påverka de lokala grundvattenförhållandena.

Visby dricksvattenanläggningar har av Havs- och vattenmyndigheten pekats ut som område av riksintresse för anläggningar för vattenförsörjning (2016-09-16). Anläggningar som ingår är bland annat Tingstäde vattenverk, intagsområde i Tingstäde träsk och överföringsledning till Visby. Även om vattentäkten Tingstäde träsk inte är belägen i nämnda område, så skriver Havs- och vattenmyndigheten att en förutsättning för att riksintresset ska kunna nyttjas långsiktigt är att Tingstäde träsk som förser anläggningen (vattenverk, intagsområde och överföringsledningar) med råvatten, har god kvalitet och tillräckligt stor kapacitet. För att inte skada riksintresset för Visby dricksvattenanläggningar bör därför riksintresse för kalkstensbrytning inte ytterligare utökas inom Tingstäde vattenskyddsområde. Ur ett vattenskyddsperspektiv bör istället riksintresseanspråket snarare minska inom vattenskyddsområdet. I granskningsversionen av ny översiktsplan för Gotland görs därför ställningstagandet att befintligt riksintresseanspråk för kalkstensbrytning bör justeras (läs: minskas) för att minska risk för negativ påverkan av grundvattnet.

Sammanfattningsvis så bör Region Gotland avstyrka föreslagen utvidgning av riksintresset för Filehajdar i de delar som kommer i konflikt med vattenskyddet för området Tingstäde träsk. Ställningstagandet bottnar i ansvaret för och omsorgen om en långsiktigt hållbar dricksvattenförsörjning för Gotland. De sakliga argumenten har utgångspunkt i både vattenskyddsområdet med föreskrifter för Tingstäde träsk och i det utpekade riksintresset för Visby dricksvattenanläggningar.

Barn- och genusperspektiv – behov av dricksvatten är likvärdigt för alla boende och besökare på Gotland.

Landsbygdsperspektiv – föreslagen användning av området kan påverka lantbruket och landsbygden.

Ekonomisk konsekvensanalys – påverkan av Visby dricksvattenförsörjning kan få mycket stora konsekvenser för Region Gotlands abonnenter.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse teknikförvaltningen daterad 2024-05-23
Region Gotlands yttrande till SGU daterat 2024-05-23

Karta Filehajdar
SGU Missiv Filehajdar 2024-04-29
SGU Förslag till revidering av detaljavgränsningen för riksintresset Filehajdar 2024-04-29
SGU Detaljavgränsning och koordinatförteckning Filehajdar
SGU Markanspråk
SGU Utkast beslut om detaljavgränsning
Havs- och vattenmyndigheten beslut om utpekande av områden av riksintresse 2016-09-16
Länk [Vattenskyddsområden | Region Gotland](https://gotland.se/bygga-bo-och-miljo/vatten-och-avlopp/dricksvatten/vattenskyddsomraden) Föreskrifter för aktuellt vattenskyddsområde:
<https://gotland.se/bygga-bo-och-miljo/vatten-och-avlopp/dricksvatten/vattenskyddsomraden>

Teknikförvaltningen

Patric Ramberg
Teknisk direktör

Skickas till

Regionstyrelsen